

**ACTIVITĂȚILE FUNDAȚIEI CULTURALE REGALE
„PRINCIPELE CAROL” ÎN BASARABIA INTERBELICĂ
THE ACTIVITIES OF THE „PRINCE CAROL” ROYAL CULTURAL
FOUNDATION IN INTERWAR BESSARABIA**

*Larisa Noroc,
dr. conf. univ.*

*Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău
ORCID: 0000-0002-6438-9567*

CZU: 94(478)1918/1940”

Abstract

The article examines the activity of the Royal Cultural Foundation „Princele Carol” in interwar Bessarabia. The author mentions that in the period 1918-1940, an active cultural movement of royal and private cultural societies was attested in Bessarabia. The royal societies were patronized and financially supported by the king, which included a wide spectrum of scholastic and extracurricular activities. The priority objective of all cultural units was the national educational of the youth, the development of patriotic consciousness, the inclusion of all children in the training and education process, the development of the national intellectual elite, the protection of heritage, etc. An intense activity on the territory of Bessarabia between 1934-1940 had the Royal Cultural Foundation "Prince Carol", which had a very aspectual character. The most important activities carried out under the aegis of the foundation with the participation of Bessarabians can be mentioned: the establishment of cultural homes with a well-defined organization and work plan, the opening and equipping of libraries, peasant courses, sociological and monographic teams, encouraging artistic events, raising awareness of issues such as training the population, protecting heritage, involving the natives in the emancipation of localities. In some localities were organized scientific conferences, exhibitions, contests, seminars on current topics, were disseminated publications such as magazines, newspapers, books etc. The organization has made its full contribution in educating the national consciousness.

***Key words:** cultural foundation, cultural home, national emancipation, student team, peasant courses*

După realizarea Unirii, printre problemele apărute – de ordin politic, social sau demografic – se impunea cu acuitate și chestiunea propășirii culturii naționale și a întregirii națiunii românești, or se presupunea nu numai comunitatea teritoriului, a limbii, a economiei și a vieții politice, dar și dezvoltarea conștiinței naționale.¹ Se cerea imperios cultivarea și luminarea maselor în cel mai scurt timp și în cel mai profund mod.

¹ Livezeanu I. *Cultură și naționalism în România Mare (1918-1930)*. București: Humanitas, 1998, p. 16; Mureșanu G. *Națiune, naționalism. Evoluția naționalităților*. Cluj-Napoca: Fundația Culturală Română, 1996, p. 11.

Este de menționat faptul că guvernul român a inițiat un șir de măsuri de cultivare și educare a maselor, investindu-se sume apreciabile. A fost sporit numărul de școli și au fost pregătite cadre calificate pentru provinciile reunite. S-au organizat biblioteci, muzee naționale, instituții artistice. O direcție importantă a politicii promovate de statul român consta în încurajarea constituirii asociațiilor cu obiective culturale. Astfel, a fost stimulată crearea societăților culturale, care își desfășurau activitatea în orașele și satele României.² În acest context, în creșterea culturală a țării, dar și a regiunilor întregite, subliniem rolul important al marilor individualități: pedagogul și publicistul român O. Ghibu, omul politic I. Mihalachi, sociologul și filosoful D. Gusti, juristul și mecenatul basarabean V. Stroescu, pedagogul D. Țoni, istoricul literar și omul politic Șt. Ciobanu, omul politic și literatul P. Halippa, compozitorul și pedagogul M. Bârcă, sculptorul și pictorul A. Plămădeală ș.a. Ei și-au adus obolul la înființarea școlilor, inclusiv a celor artistice, și la deschiderea primelor biblioteci românești la Chișinău, Soroca, Bălți etc., la înființarea tipografiilor care foloseau caractere latine. Lor le aparține meritul de a stimula studierea literaturii și a limbii române, a istoriei neamului românesc, a folclorului, contribuția la fondarea Universității Populare din Chișinău, organizarea primelor conferințe naționale, societăți și cămine culturale, sensibilizarea problemei protecției patrimoniului etc.³

Un rol important în propaganda culturală l-au reprezentat societățile culturale. Mișcarea culturală în arealul românesc prin societăți a fost atestată încă la începutul sec. al XIX-lea. Acest proces face parte din mișcarea culturală general-europeană de la sf. sec. al XVIII-lea – înc. sec. al XIX-lea, proprie tuturor popoarelor care nu doreau să rămână tributare unor culturi străine și tindeau spre o viață națională independentă. Astfel, activitatea asociațiilor de cultură putea fi urmărită, mai cu seamă în prima jum. a sec. al XIX-lea, în Croația, Slovenia, Polonia, România.

În perioada țaristă, în Basarabia societăți care să dezvolte cultura națională au lipsit cu desăvârșire, din cauza regimului care a promovat o politică bazată pe principii de rusificare și deznaționalizare. Instituții de cultură românești vor apărea în perioada interbelică, ca răspuns la dezideratul de emancipare națională. Astfel, pe teritoriul Basarabiei și-au desfășurat activitatea societăți culturale, create de personalități notorii, fie particulare (ASTRA, Societatea istorico-literară „B.P.

² ANRM. Fond 1433, inv.1, dos.40, f. 10; ANRM. Fond 339, inv.1, dos. 2385, f. 31, 42.

³ ANRM. Fond 742, inv.6, dos. 2, f. 40; Ghibu O. *Trei ani pe frontul basarabean: Bilanțul unei activități*. București: Edit. Fundației Culturale Române, 1996, p. 7; Idem. *Călătorind prin Basarabia*. Chișinău, 1923, p. 18; Iacobescu T. *Celui mai bun învățător, închinare*. În: Școala și viața, 1939, nr. 1-3, p. 7.

Hasdeu”, Comisiunea regională pentru ocrotirea monumentelor istorice, Societatea de Belle-Arte)⁴, fie create sub auspicii regale (Regele Ferdinand, Principele Carol, echipe studențești etc.)⁵. Este de menționat că prin constituirea societăților culturale se ajunge la introducerea unor elemente occidentale în cultura și mentalitatea românească: activism civic, autoorganizare și implicare conștientă în activități de emancipare culturală, atitudine de respect față de studii, valorizarea istoriei, a literaturii române, a geografiei, protecția patrimoniului, a valorii umane, impulsivitatea aprobării unor legi, printre care Constituția din 1923 etc.

Deși în viața culturală a Basarabiei s-au făcut remarcate fundații regale și societăți particulare, este greu să le delimităm activitatea, din motivul că ele, pentru a-și realiza scopul, practicau activități similare: organizau conferințe, concerte, expoziții, publicau reviste și buletine. De asemenea, scopul prioritar al majorității societăților era urgentarea procesului de revigorare culturală, care se realiza prin alfabetizarea și luminarea populației, sincronizarea limbii și literaturii românești, constituirea instituțiilor și organizațiilor culturale cu ramificații în orașele și satele Basarabiei, organizarea sărbătorilor naționale, sporirea numărului elitei naționale din rândul populației românești și ridicarea nivelului de dezvoltare a satelor.⁶

În textul de mai jos se va analiza activitatea Fundației Culturale Regale „Principele Carol” pe teritoriul Basarabiei interbelice.

Fundația Culturală Regală „Principele Carol” și-a făcut apariția în România în 1891, când este întemeiată de Carol I, al cărui nume l-a purtat și în continuare. Printre scopurile importante ale instituției era susținerea „faptelor de cultură”, ea adresându-se în special studențimii.⁷ În timp, activitatea instituției s-a diversificat. Ferdinand I a avut și el un rol important în funcționarea Fundației, dând o bază juridică societății prin promulgarea legii cu privire la fundație, care a apărut în Monitorul Oficial nr. 104 din 12 august 1921.⁸ Conform statutului, aceasta avea drept obiective „ajutarea, susținerea și crearea faptelor de cultură” (Art. 1). Ea beneficia de scutirea taxelor telegrafo-poștale, telefonice, de timbru și de înregistrare și era absolvită de plata impozitelor către stat, județ și comună (Art. 3

⁴ Curticăpeanu V. *Mișcarea culturală românească pentru unirea din 1918*. București: Editura științifică, 1968, p. 83; Ploșniță E. *Pagini din activitatea Comisiunii Monumentelor Istorice din Basarabia*. În: *Literatura și arta*, 1999, 23 decembrie, p.6.

⁵ Noroc L. *Grații regale în cultura basarabească*. În: *Analele ANTIM*, 2006, vol. 7, p. 86-90

⁶ ANRM. Fond 1477, inv.1, dos. 49, f.69.

⁷ Petrescu D. *Fundația Culturală Regală „Principele Carol” (1921-1940)*. În: *Carpica XXIX*, 2000, nr. 29, p. 271.

⁸ Comarnescu P. *Misiunea socială a Fundației „Principele Carol”*. În: *Revista Fundațiilor Regale*, Anul V, 1938, Nr. 12.

și 4)⁹. Mai târziu, prin legea emisă în 23.10.23, programul de activitate a Fundației se va extinde fiind prevăzută înființarea în fiecare sat a unuia sau a mai multor cămine culturale. Iar trei ani mai târziu, printr-un ordin circular al Ministerului Agriculturii și Domeniilor Casa Centrală a Împroprietăririi Nr. 23231, din 8 iunie 1926, se stipula că nicio localitate să nu rămână fără cămin cultural al Fundației.

În aceeași cheie, crearea societăților și a fundațiilor a fost încurajată prin Legea nr. 21 din 6 februarie 1924 Pentru persoane juridice (Asociații și Fundații), publicată în Monitorul Oficial nr. 27 din 6 februarie 1924, care facilita activitatea organismelor de cultură. Legea cuprindea un capitol special care reglementa constructiv modul de întemeiere, funcționare și desființare a fundațiilor. Asociațiile obțineau statutul de persoană juridică, cu drept la sediu, statut, patrimoniu, cont bancar (art. 13-15). În conformitate cu art. 15, asociațiile trebuiau să fie supravegheate de stat pentru ca să activeze conform menirii confirmate prin statut. Conform surselor, programul de activitate a instituției era unul multiaspectual: deschiderea așezămintelor culturale și sociale, emanciparea din punct de vedere cultural a localităților, efectuarea studiilor monografice și sociologice, constituirea publicațiilor fundației¹⁰, ulterior și a căminelor culturale, organizarea sărbătorilor pentru comemorarea evenimentelor istorice.

În 1922 a fost adoptată o lege menită să completeze prevederile legale anterioare, conform căreia Fundația avea dreptul să primească câte un exemplar din toate publicațiile apărute în țară. Între anii 1934-1938, Fundația a organizat 4.052 de conferințe, 287 de școli serale pentru săteni și au avut loc 456 de reprezentanții teatrale.¹¹ În ajutorarea dezvoltării satelor, fundația a organizat cămine culturale, echipe regale studențești formate din reprezentanți ai diferitor specialități. În 1938 în întreaga țară erau cca 75 de echipe studențești. Printre realizările importante ale Fundațiilor Regale s-a numărat și constituirea Muzeului Satului din București, înființat în 1936.¹²

Fondurile fundației proveneau din subvenții, donații, cotizații ale membrilor, precum și din venituri proprii (producerea de filme culturale, publicarea revistelor și a monografiilor și punerea lor în circulație, venituri de la întreprinderile economice etc.). Conducerea era asigurată de un director numit de principele

⁹Lege [referitoare la Fundația Culturală „Principele Carol”]. În: *Monitorul Oficial*, nr. 104, 12 august 1921, p. 2684-2685

¹⁰ Publicația oficială a fundației se intitula *Revista Fundațiilor Culturale – revistă lunară de literatură, artă, cultură generală*, a avut mai multe numere în perioada 1934-1947.

¹¹ Petrescu D. *Op. Cit.*

¹² *Ibidem.*

moștenitor, care purta întreaga răspundere a administrării, în timp ce ceilalți funcționari erau numiți de directorul general.¹³

În conformitate cu Statutul organizației, administrația cuprindea direcții, servicii și birouri, iar organizațiile culturale și întreprinderile economice din subordine erau recunoscute ca secțiuni doar cu aprobarea Principelui Carol. În perioada funcționării fundației a existat o rigurozitate în administrarea fondurilor, în ținerea registrelor și în conturile de gestiune, acestea din urmă fiind verificate de către cenzori sau de către delegații Fundației. Fiecare cămin cultural organizat de Fundație avea sigiliu propriu, iar fiecare membru al său o legitimație, care se reînnoia anual. O dată la trei luni se trimitea la centru un raport scris despre activitățile desfășurate.¹⁴

La finele anilor '30 ai sec. XX au urmat măsuri de integrare a eforturilor asociației ASTRA și ale Fundației. În acest sens, a fost emis Ordinul circular nr. 79 din 15 februarie 1939, care completa Art. 15 din Legea Serviciului Social, și care stipula că toate cercurile culturale ale ASTREI se transformă în cămine culturale, care își unesc activitatea cu cele ale Fundației Culturale Regale „Principele Carol”, așa încât în fiecare localitate rurală sau comună să existe un singur așezământ de acest fel.¹⁵

Revenind la problema organizării Fundației, amintim că la 21 aprilie 1927 a fost votată o lege care modifica modul de conducere. Astfel, în frunte se afla o eforie alcătuită dintr-un reprezentant al Casei Regale, unul al Casei Princiare și doi academicieni. Toți aceștia erau numiți de monarh. Fundația era administrată de un director general, numit de efori, care semna toate actele necesare și putea face împrumuturi la bancă pentru investiții. La rândul său, eforii aveau dreptul să acorde burse și premii.

Fundația a urmărit joncțiunea instituțiilor cu menire culturală înființate de Casa Regală. Astfel, la 14 aprilie 1933, s-au pus bazele Uniunii Fundațiilor Culturale Regale, care avea în componență Fundația Universitară „Carol I” din București, Fundația Culturală „Principele Carol”, Fundația „Regele Ferdinand I” din Iași, Institutul de Cercetări Științifice și Experimentale din Cluj, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, Filarmonica din București. Această lege a fost completată de un Regulament, publicat la 31 decembrie 1938 în Monitorul Oficial. Uniunea avea rolul să coordoneze și să supravegheze activitatea fundațiilor pe care

¹³ *Lege pentru modificarea legii publicate în Monitorul Oficial*, nr. 72/921. În *Monitorul Oficial*, 25 mai 1922, p. 1891.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ordinul circular nr. 79 din 15 februarie 1939*. În: *Buletinul ASTRA*, 1939, p. 18-20.

le avea în componență și era condusă de regele Carol al II, ajutat de Consiliul Superior al Fundațiilor Culturale Regale ale României.

În Basarabia, Fundația și-a început activitatea abia din 1934, cauza fiind faptul că pe teritoriul basarabean funcționau mai multe societăți de cultură, printre care o instituție cu program cultural complex – ASTRA basarabeană¹⁶. Atunci când activitatea celei din urmă a înregistrat un declin, și-a făcut apariția Fundația „Principele Carol”, cu sediul central la Chișinău, în incinta *Palatului Regal*, care se afla pe str. Inculeț, 61.

Structura acestei unități culturale era bine organizată. Funcția de președinte general la nivel de țară o îndeplinea D. Gusti.¹⁷ Însă provinciile care dispuneau de filialele societății aveau conducătorii săi. Astfel, regionala basarabeană era condusă inițial de episcopul Ismailului și al Cetății Albe Erhan Dionisie, după care în 1935 a fost numit savantul N. Donici, astronom cu renume mondial. În componența comitetului de conducere intrau 50 de persoane, printre care profesorii T. G. Bulat, L. T. Boga, Em. Gane etc.¹⁸

Datorită inițiativei regelui Carol al II-lea, dar și echipei sale de consultanți, în Basarabia au fost desfășurate activități extrem de importante și variate. Una din preocupările de bază ale fundației era crearea căminelor culturale. Deja în anul 1938 în tot cuprinsul țării, inclusiv în Basarabia, au fost organizate 1700 de cămine dotate cu biblioteci. Pentru a contribui la procesul de luminare a maselor, se organizau cursuri serale, unde se citea și se discuta literatură cu conținut economic și cultural.¹⁹

O altă orientare a fundației era organizarea școlilor superioare țărănești de 2 ani și ale cursurilor țărănești de 2-3 săptămâni. Acest deziderat a fost propus de ministrul Instrucțiunii Cultelor și Artelor D. Gusti și inclus în proiectul de lege pentru reforma generală a învățământului popular. Scopul instituțiilor era de a crea o orientare temeinică gospodarilor în viața socială și cea culturală (învățarea scrisului, cititului; precum și îmbogățirea cunoștințelor cu caracter agricol, zootehnic etc., de asemenea, formarea viitorilor conducători de cămine culturale).²⁰

¹⁶ Ghibu O. *Trei ani pe frontul basarabean: Bilanțul unei activități*. București: Edit. Fundației Culturale Române, 1996, p. 78.

¹⁷ D. Gusti – sociolog, filozof și estetician român. Profesor universitar la Iași și București. Primul bibliotecar al Academiei Mihăilene din Iași, întocmește primul catalog de bibliotecă publică din Moldova. De mai multe ori primar al Iașului, deputat și senator. Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice. Întemeietorul învățământului sociologic modern și al școlii sociologice bucureștene. A inițiat metoda monografică de cercetare și a întreprins cele dintâi anchete sociologice.

¹⁸ Ghibu O. *Op. cit.*, p. 80; Botezatu G. *Cercetările etnosociologice ale lui D. Gusti în Basarabia*. În: *Destin românesc*, 1995, nr. 2, p. 66.

¹⁹ Po V. *Munca practică a căminelor*. În: *Căminul cultural*, 1937, an. II, nr. 4, p. 132.

²⁰ *Cursurile țărănești*. În: *Căminul Cultural*, 1937, an. III, nr. 6-7-8, p. 246.

Astfel, în iarna anului 1937 a fost organizată prima școală țărănească, la care au fost selectați tinerii gospodari în vârstă de 23-28 ani. Potrivit cercetătorului literar, istoricului arhivist Em. Gane²¹, activitatea școlilor țărănești nu era permanentă din cauza susținerii materiale modeste și nedefinitivării legislației privind școlile țărănești în cadrul fundației²²

O preocupare importantă a fundației o constituia dezvoltarea activității artistice la sate. Cu acest prilej se organizau concursuri corale locale și naționale, stimulându-se lucrările inedite. La unul din congresele căminelor culturale, organizat la nivel național la 7 iunie 1938, a avut loc concursul de coruri din diferite provincii ale țării. Cele mai numeroase coruri s-au dovedit a fi cele din Basarabia, care s-au ales cu premii și mențiuni pentru interpretare și repertoriu muzical.²³

Sub patronajul fundației „Principele Carol” și, în primul rând, al directorului general D. Gusti, au fost organizate alte două societăți care trebuiau să contribuie la ridicarea culturală a satelor din noile provincii: echipele sociologice studențești și monografice. Inițial, activitatea echipelor studențești se reducea la organizarea sărbătorilor, a distracțiilor ce țineau de timpul liber. Ulterior, echipele realizau programe cu funcții determinate. Șefii echipelor erau repartizați în trei grupe a câte 15(16) reprezentanți fiecare. Prima grupă era destinată pentru regiunile Oltenia, Muntenia, Dobrogea și era condusă de directorul H. Stahl (sociolog). A doua grupă era constituită din șefii echipelor pentru Moldova, Basarabia și Bucovina și se afla sub conducerea inspectorului general C. Ifrim. A treia era constituită din membrii echipelor pentru Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș, condusă de inspectorul O. Neamțu.

Echipele se completeau cu diverși specialiști. Fiecare grup studențesc era alcătuit cel puțin din câte un medic, agronom, tehnician, veterinar, teolog, sociolog, conducător artistic, profesor, jurist ș.a. Paralel cu ajutorul profesional, se efectua îndrumarea sătenilor în soluționarea unor probleme cu care ei se ciocneau, organizarea timpului liber.²⁴ Echipele activau câte 3 luni pe an și aveau misiunea să realizeze un program ce cuprindea toate aspectele culturii sătești: cultura sănătății, cultura muncii sau cea a sufletului. Anual se organizau congrese cu participarea reprezentanților tuturor echipelor în cadrul cărora se făcea un bilanț al activității

²¹ Emilian Gane a fost arestat de NKVD în 1947 pentru viziunile sale reflectate în scrierile din perioada interbelică, deportat în Gulagul din Sahalin, unde și-a ispășit pedeapsa cca 9 ani. În: <https://chisinaucapitala.wordpress.com/2013/07/16/emil-gane-o-viata-in-alb-si-negru/> (vizitat 18.07.23, ora 13.40)

²² Gane Em. *Școlile țărănești*. În: *Viața Basarabiei*, 1938, nr. 3, p. 87.

²³ Ștefănuță P. *Corurile populare basarabene la București*. În: *Viața Basarabiei*, 1938, nr. 6-7, p. 116.

²⁴ Ștefănuță P. *Echipele studențești la sate*. În: *Viața Basarabiei*, 1935, nr. 10, p. 691.

acestora și se adoptau hotărâri pentru ridicarea eficacității conducerii lor. Astfel, la unul din congresele ordinare desfășurate la Olănești, județul Cetatea Albă, pe data de 29 septembrie – 1 octombrie 1937 au participat 76 de șefi de echipe regale și câțiva reprezentanți activi. În cadrul ședințelor congresului au fost discutate următoarele probleme: selectarea pragmatică a echipelor studențești și formarea sprijinului pentru săteni, crearea satelor modele și mobilizarea cetățenilor de a realiza acest deziderat, stabilirea relațiilor de colaborare cu alte mișcări și instituții culturale și atragerea la participare a tineretului și copiilor. Pentru a stabili continuitatea în acțiunile echipelor studențești, se recomandau programe de activitate pentru campaniile viitoare.²⁵

În octombrie 1938 în cadrul celei de-a cincea conferințe, D. Gusti a făcut pentru radio un raport despre activitatea echipelor studențești din tot cuprinsul țării: Ardeal, Banat, Oltenia, Muntenia, Dobrogea, Moldova și Bucovina. O activitate fructuoasă a fost atestată în satele basarabene: Cubolta (Bălți), Văncicăuți (Hotin), G. Averescu (Ismail), Lozova (Lăpușna), Talmaz (Tighina), unde a fost efectuată câte o expediție, și în satele Colibași, Văleni (Cahul), Criuleni, Năpădeni, Olănești (Bălți), Lozova (Lăpușna), Ignăței (Orhei), Dalacheu (Tighina), unde au fost efectuate câte 2-3 expediții. În total în anul 1938 au lucrat 59 de echipe în care au activat 868 de studenți, inclusiv 397 tehnicieni.²³

În domeniul medicinei s-au oferit consultații și tratamente la dispensare și domiciliu. Au fost efectuate lucrări pentru curățirea bălților, construirea fântânilor, de asemenea, organizarea ședințelor de educație sanitară. În domeniul învățământului au fost instituite școli, în care au fost efectuate cursuri de pregătire a conducătorilor de cămine culturale. De asemenea, s-au depus eforturi pentru completarea bibliotecilor, librăriilor, muzeelor. S-au organizat conferințe pe diverse teme.

La capitolul „cultura sufletului” au fost constituite formațiuni corale, s-au înălțat troițe și s-au efectuat lucrări pentru îngrijirea monumentelor religioase vechi.

Cu referință la cultura muncii, echipele au adus mașini agricole și au organizat cursuri pentru inițierea țăranilor în conducerea lor²⁶.

Din anul 1925 în România se desfășoară activitatea organizată și sistematică a echipelor monografice sub patronajul lui D. Gusti. Obiectivul de bază îl constituia studierea localităților regatului în toată complexitatea lor. După cum

²⁵ *Căminul Cultural*, 1937, an. III, nr. 6-7-8, p.378; Mărinescu D. *Dimitrie Gusti și școala sa*. București: Editura Felix-Film, 1995, p. 179.

²⁶ *Căminul Cultural*, 1938, an. IV, nr. 1-3-5-10, p. 385; Numărul mare de tehnicieni încadrați în echipe atestă necesitatea sătenilor în serviciile respective, dat fiind faptul că a fost realizată reforma agrară și în localitățile Basarabiei se aducea tehnică.

menționa pe bună dreptate D. Gusti, „studiile sociologice ne învață să descoperim și să înțelegem adevărul că satul este sanctuarul unde s-a refugiat și se păstrează manifestarea de viață a poporului românesc.”²⁷ Membrii secțiilor monografice erau colaboratori, studenți ai Institutului Social-Român specializați în domeniile: istorie, folclor, medicină, muzicologie, sociologie, demografie, antropologie, arte plastice, arhitectură, științe juridice, economie, psihologie etc. Printre cercetători s-a evidențiat folcloristul basarabean P.V. Ștefănuță.²⁸ Materialele culese în urma investigațiilor în jud. Orhei urmau a fi adunate într-un volum aparte. Din păcate, „rezultatele campaniei monografice Cornova (județul Orhei) au rămas în mare măsura necunoscute generațiilor tinere de cercetători ai realității românești.”²⁹

În concluzie, în Basarabia interbelică s-a atestat o mișcare culturală activă a societăților culturale. Își desfășurau activitatea fundații patronate și susținute financiar de rege, care cuprindeau un spectru larg de acțiuni școlare și extrașcolare, lucrul cu tineretul, cu locuitorii satelor și urbelor. Paralel, au apărut societăți organizate de personalități de cultură și știință autohtoni, care activau în cele mai multe cazuri pe cont propriu. Obiectivul prioritar al tuturor unităților culturale era educarea națională a tineretului, dezvoltarea conștiinței patriotice, încadrarea tuturor copiilor în procesul de instruire și educație, dezvoltarea elitei intelectuale naționale, protecția patrimoniului etc. O activitate intensă pe teritoriul Basarabiei între 1934-1940 a realizat Fundația Culturală Regală „Principele Carol”, care a avut un caracter multiaspectual, cele mai importante acțiuni ale basarabenilor realizate sub egida fundației sunt: constituirea căminelor culturale cu o organizare și un plan de lucru bine determinat, deschiderea și dotarea bibliotecilor, a cursurilor țărănești, a echipelor sociologice și monografice, încurajarea evenimentelor artistice, sensibilizarea în privința unor probleme ca instruirea populației, protecția patrimoniului, implicarea băștinașilor în emanciparea localităților. În unele localități s-au organizat conferințe științifice, expoziții, concursuri, seminare pe teme actuale, au fost diseminate reviste, ziare, cărți etc.

Bibliografie:

Materiale de arhivă:

1. ANRM. Fond 1433, inv.1, dos.40; ANRM. Fond 339, inv.1, dos. 2385; ANRM. Fond 742, inv.6, dos. 2; ANRM. Fond 1477, inv.1, dos. 49.

Reviste:

²⁷ Bădină O. *Dimitrie Gusti în sociologia timpului*. În: *Cronica*, 1967, nr. 9, 4 martie, p. 10; Gusti D. *Opere*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968, vol. I, p. 471.

²⁸ Botezatu G. *Cercetările etnosociologice ale lui D. Gusti în Basarabia*. În: *Destin românesc*, 1995, nr. 2, p. 66

²⁹ *Ibidem*, p. 65

1. *Carpica*, XXIX, 2000, nr. 29.
2. *Căminul Cultural*, 1937 -1938.
3. *Cronica*, 1967.
4. *Viața Basarabiei*, 1935-1938.
5. *Destin românesc*, 1995, nr. 2.
6. *Revista Fundațiilor Regale*, Anul V, 1938, Nr. 12.
7. *Monitorul Oficial al României*, 1921-1922.
8. *Școala și viața*, 1939.

Studii:

1. Bădină O. *Dimitrie Gusti în sociologia timpului*. În: *Cronica*, 1967, nr. 9, 4 martie, p. 10.
2. Botezatu G. *Cercetările etnosociologice ale lui D. Gusti în Basarabia*. În: *Destin românesc*, 1995, nr. 2, p. 66
3. Curticăpeanu V. *Mișcarea culturală românească pentru Unirea din 1918*. București: Editura științifică, 1968.
4. Gane Em. *Școlile țărănești*. În: *Viața Basarabiei*, 1938, nr. 3, p. 87.
5. Ghibu O. *Călătorind prin Basarabia*. Chișinău: Tip. Eparhială, 1923.
6. Ghibu O. *Trei ani pe frontul basarabean: Bilanțul unei activități*. București: Edit. Fundației Culturale Române, 1996
7. Gusti D. *Opere*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968, vol. I.
8. Iacobescu, T. *Celui mai bun învățător, închinare*. În: *Școala și viața*, 1939, nr. 1-3.
9. Lege [referitoare la Fundația Culturală „Principele Carol”]. În: *Monitorul Oficial*, nr. 104, 12 august 1921, p. 2684-2685
10. Lege pentru modificarea legii publicati in *Monitorul Oficial*, nr. 72/921, În: *Monitorul Oficial*, 25 mai 1922, p. 1891.
11. Livezeanu I. *Cultură și naționalism în România Mare (1918-1930)*. București: Humanitas, 1998.
12. Mureșanu G. *Națiune, naționalism. Evoluția naționalităților*. Cluj-Napoca: Fundația Culturală Română, 1996.
13. Noroc L. *Grații regale în cultura basarabeană*. În: *Analele AMTIM*, 2006, vol. 7, p. 86-90.
14. Ordinul circular nr. 79, din 15 februarie 1939. În: *Buletinul ASTRA*, Sfântul Gheorghe, I-II, 1939, p. 18-20.
15. Petrescu D. *Fundația Culturală Regală „Principele Carol” (1921-1940)*. În: *Carpica XXIX*, 2000, nr. 29, p. 271.
16. Ploșniță E. *Pagini din activitatea Comisiunii Monumentelor Istorice din Basarabia*. În: *Literatura și arta*, 1999, 23 decembrie.
17. Pop V. *Munca practică a căminelor*. În: *Căminul cultural*, 1937, an. II, nr. 4, p. 132.
18. Ștefănuță P. *Corurile populare basarabene la București*. În: *Viața Basarabiei*, 1938, nr. 6-7, p. 116.